

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КОМПЕНСАЦІЇ ВИТРАТ НА ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ У ВИПАДКУ ЗАСТОСУВАННЯ «ГОНОРАРУ УСПІХУ»

Заборовський Віктор Вікторович

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Ужгородський національний університет,

Zaborovsky Viktor

Doctor of Law, Professor of the Civil Law and Process department
Uzhhorod National University, Ukraine

Манзюк Василь Васильович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права
Ужгородський національний університет,

Manzyuk Vasyl

Candidate of juridical sciences, Associate professor of Department of Economic Law
Uzhhorod National University, Ukraine

Проблема можливості використання «гонорару успіху» як способу обчислення розміру гонорару адвоката існує вже протягом тривалого часу, і на жаль, є дискусійною в Україні і на сьогодні. Так, можливість стягнення з клієнту адвоката «гонорару успіху» була предметом розгляду Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду в 2018 році [1], який свою постанову мотивував тим, що реалізуючи принцип свободи договору, сторони не вправі змінювати імперативну вимогу закону щодо предмета договору про надання юридичних послуг шляхом визначення в безпосередній чи завуальованій формі результат розгляду справи судом як складову предмета договору про надання юридичних послуг. У своїй постанові касаційний суд зазначав, що визначена договором додаткова винагорода адвокату за досягнення позитивного рішення у справі за своїм змістом і правовою природою не є ціною договору (платою за надані послуги) у розумінні ст. 632, 903 ЦК України та ст. 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а є платою за сам результат (позитивне рішення), досягнення якого відповідно до умов договору не ставиться в залежність від фактично наданих послуг, а отже, суперечить основним засадам здійснення правосуддя в Україні та актам цивільного законодавства.

Зовсім інша точка зору відтворена в постанові Великої Палати Верховного Суду від 12 травня 2020 року [2], яка мотивується тим, що домовленості про сплату гонорару за надання правничої допомоги є такими, що склалися між адвокатом та клієнтом, у межах правовідносин між якими і може розглядатися питання щодо обов'язковості такого зобов'язання. Велика Палата виходить з

того, що при визначенні суми відшкодування суд має дотримуватися критерію реальності витрат на правничу допомогу, а також розумності їхнього розміру, враховуючи як те, чи були вони фактично понесені, так і оцінювати їх необхідність.

Щодо українського законодавства, то у вищезгадуваній ст. 30 Закону міститься тільки положення, згідно з яким порядок обчислення гонорару (фіксований розмір, погодинна оплата), порядок його сплати тощо визначаються в договорі про надання правової допомоги. В свою чергу ст. 30 Правил адвокатської етики [3] передбачає, що право адвоката на отримання невнесеного (недовнесеного) гонорару не залежить від результату виконання доручення, якщо інше не передбачене договором про надання правової допомоги та свідчить про можливість застосування адвокатом «гонорару успіху». Позиція Ради адвокатів України щодо вказаного питання проявляється в тому, що з одного боку, адвокат має право отримувати гонорар успіху за надану правничу (правову) допомогу, розмір якого чинним законодавством не обмежений та визначається договором про надання правової допомоги між адвокатом та клієнтом, а з іншого – адвокату не рекомендується заявляти у судовому порядку вимогу щодо відшкодування сплаченого йому гонорару успіху за надану правничу (правову) допомогу [4].

Важливим в даному випадку є питання про співвідношення «гонорару успіху» з тим позитивним результатом для клієнта, на який спрямована професійна діяльність адвоката. Так у згадуваній постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду [1], аргументом проти можливості застосування «гонорару адвоката» було його сприйняття як плати за сам результат (позитивне рішення), досягнення якого відповідно до умов договору не ставилося в залежність від фактично наданих послуг. В даному випадку, заслуговує на увагу окрема думка судді В.І. Крат, за слушним твердженням якого правова допомога має інтерес для клієнта не сама по собі, а переслідує певну мету і задовольняє потребу у захисті, відновленні і задоволенні його прав, а тому немає ніяких підстав вважати, що саме по собі прийняття судом певного рішення могло б розумітися сторонами договору про надання юридичних послуг як предмет або результат надання послуг (судове рішення сприймається як оцінка якості послуг, успіху чи неуспіху вжитих стороною дій і як юридичний факт, з яким сторони пов'язують за договором умови виплати винагороди за надані юридичні послуги) [5].

Вказана постанова Касаційного цивільного суду отримала критичні висловлювання з боку як науковців, так і практиків. Зокрема, О. Дроздов зазначив, що некоректним і навіть небезпечним з позиції забезпечення справедливості правосуддя є утвердження високих суддів про те, що прийняття судом рішення у справі не є результатом наданих адвокатами сторін послуг, адже виходячи з такої позиції виходить, що позитивний результат для клієнта не залежить від роботи його адвоката [6]. Слушною в цьому випадку є постанова Касаційного адміністративного суду [7], яка вказує на особливий характер адвокатської професії та визначає її представників учасниками творення правосуддя. Тож позитивним є положення вищезгадуваної постанови Великої

Палати Верховного Суду від 12 травня 2020 року, яка вказує на можливість закріплення в договорі про надання правової допомоги умови про «гонорар успіху». Слід вказати, що така можливість була передбачена і постановою Касаційний цивільний суд від 25 січня 2018 року [8]. В даному випадку ми доходимо висновку, за яким в основі гонорару адвоката лежить професійна діяльність адвоката, а не її результат. Тож предметом договору про надання правової допомоги може бути лише надання певних видів правової допомоги, а не результат якого очікує його клієнт (зокрема, певне позитивне рішення по справі). В той же час, враховуючи принцип свободи договору, адвокат і клієнт мають можливість зазначити у вказаному договорі умову щодо «гонорару успіху» як спосіб обчислення гонорару адвоката, за яким досягнення певного результату повинно сприйматись не як предмет договору, а саме як юридичний факт (відкладальна обставина), з настанням якого сторони обумовлюють необхідність здійснення оплати належної адвокату винагороди за досягнення ним відповідно рівня якості його діяльності.

Потрібно врахувати те, що спрямованістю на досягнення результату (адвокат під час надання правової допомоги може тільки передбачати певний результат, але в жодному разі не має можливості гарантувати його настання), поряд з іншими критеріями (суб'єктом одержання та надання, механізмом здійснення та сферою правового регулювання, а також характером діяльності, при якій реалізуються) розглядаються нами як критерії розмежування понять «правова допомога» («професійна правнича допомога») та «правова послуга» [9].

Слід відмітити, що однією із причин, яка аргументувалася науковцями як недолік у застосування «гонорару успіху» зазначалася можливість виникнення спорів між клієнтом і адвокатом щодо сплати гонорару та подання останнім відповідних позовів щодо його стягнення. Ми допускаємо виникнення ситуації, за якою адвокат і його клієнт можуть розходитись у розумінні того, що саме є позитивним результатом надання правової допомоги (розгляду справи) для кожного із них. Тож, безумовно необхідними є встановлення в договорі чітких критеріїв визначення такого результату.

Список літератури:

1. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 12 червня 2018 року (справа № 462/9002/14-ц). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75003682>
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду 12 травня 2020 року (справа № 904/4507/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572017>
3. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року. URL: <http://vkdko.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki2017.pdf>
4. Про розгляд звернення адвоката Дроздова О.М. щодо гонорару успіху адвоката за надану правничу (правову) допомогу: рішення Ради адвокатів України від 12 квітня 2019 року № 35. URL: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS32051.html

5. Окрема думка судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду Крата В.І. від 12.06.2018 року (по справі № 462/9002/14-ц). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963389>

6. Дроздов А. Решение ВС о гонораре успеха: а нужны ли судьям адвокаты? URL: <https://radako.com.ua/news/reshenie-vs-o-gonorare-uspeha-nuzhny-li-sudyam-advokaty>

7. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного суду від 30 травня 2018 року (справа №466/1367/16-а). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74407460>

8. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 25 січня 2018 року (справа № 401/1466/15-ц). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71828855>

9. Заборовський В.В. Співвідношення понять «правова допомога» та «правова послуга» в аспекті визначення сутності професійної діяльності адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2016. Вип. 40. Т. 2. С. 131-137.